

En sjuk själ i en sund kropp

– en rapport om folkhälsa

**FRIA
MODERATA
STUDENTFÖRBUNDET**

Förord

Begreppet folkhälsa används som en självklarhet i dag. Få ifrågasätter vad som egentligen åsyftas när det talas om folkets hälsa som en kollektiv företeelse. Föreställningen om att det skulle finnas en kollektiv hälsa för hela folket är utbredd och allmänt accepterad.

I själva verket kan det bara vara den som fokuserar på samhället snarare än individen som finner nöje i dunkel folkhälsostatistik i stället för att inse att det enbart existerar enskilda individers hälsa. I denna rapport resonerar vi kring varför det är fel av den offentliga makten att i folkhälsans namn lägga sig i hur vi framlever våra liv. Genom regleringar och bestämmelser som i detalj anger hur vi bör eller skall leva våra liv förbrukar statsapparaten skattemedel med det omöjliga begreppet folkhälsa som bevekelsegrund.

Det finns ingen anledning för myndigförklarade medborgare att acceptera politiseringen av något så privat som den egna hälsan. Vägen till den allomfattande kontrollstaten är kantad av goda viljor och välmenande pekpinningar från myndigheter och verk. Därför är det hög tid att stoppa folkhälsofascismen!

Stockholm, maj 2002

Fria Moderata Studentförbundets presidium

Den tidiga folkhälsan

Under 1700-talet ökade medvetenheten om att människors levnadsförhållande kunde stå i relation till deras uppnådda livslängd. Genom mer utvecklade metoder vid kyrkobokföringen samlade statsmakten in större mängder kunskap om befolkningens hälsotillstånd än vad som varit möjligt tidigare.

Under 1800-talet börjar organiserade vaccineringsprogram mot smittkoppor och informationssatsningar rörande alkoholens skadeverkningar att genomföras. Arbetarrörelsen, frikyrkorörelsen och nykterhetsrörelsen blev bärare av denna tidiga folkhälsovård.

1900-talet blev, med socialstatens framväxt, den statliga folkhälsopolitikens genombrott. Om detta skall vi berätta...

Institutionaliserad folkhälsa

Statens Folkhälsoinstitut fick genom regeringens proposition 2000/01:99 sitt namn, efter namnbytet från Folkhälsoinstitutet. Uppdraget från riksdagen är att ansvara för sektorsövergripande uppföljning och utvärdering av insatser inom folkhälsoområdet, vara nationellt kunskapscentrum för metod och strategier på området och ansvara för övergripande tillsyn inom alkohol-, narkotika- och tobaksområdena. Lagändringen innebar även att regeringen kan besluta att låta institutet samordna nationella folkhälsoinsatser inom ramen för de uppgifter vilka lagen anger.

Statens folkhälsoinstitut har inrättats med uppgiften att förbättra folkhälsan. Målgruppen är hela befolkningen. Institutets generaldirektör Gunnar Ågren konstaterade i juni 2001 att hälsa är en förutsättning för att man skall kunna utöva sina demokratiska rättigheter. Ojämlighet i hälsa som sammanhänger med påverkbara orsaker anses därför som mer oacceptabel än ekonomisk och social ojämlikhet.¹ Av detta kan läsaren föreslås slutsatsen att människors välmående är en förutsättning för det demokratiska samhällets eftersträlvade funktion. Institutets politiska uppdrag har förflyttats från att utfärda varningar mot dåligt leverne till att anse sig vara en förutsättning för en fungerande demokrati. En sådan uttrycklig politisering av folkhälsan torde konstituera ett problem.

25 år äldre på ett sekel

Under det senaste seklet har den svenska medellivslängden ökat med närmare 25 år. Bättre behandlingsmetoder och ökad tillgång till sjukvård har haft betydelse, men förebyggande insatser som förbättrad hygien,

---

¹ Ågren, Gunnar, 2001. *Statens folkhälsoinstitut – ett steg mot en ny folkhälsoinriktning*.

bättre kost, bättre bostäder och säkrare arbetsplatser har varit den huvudsakliga anledningen till att svenska folket lever allt längre. Kunskaper och rön om vilka faktorer som påverkade människors välmående härrörde från studier av medicin, biologi, naturvetenskap och en rad andra områden och ämnen. Källorna var många och kvaliteten på upptäckterna var skiftande men utvecklingen gjorde att befolkningen mådde allt bättre och levde allt längre.

Ett förstatligande av folkhälsan utreddes från 1988 och genomfördes så sent som 1992, när den dåvarande borgerliga regeringen skapade Folkhälsoinstitutet. Huvuduppgiften då var att motarbeta vad som uppfattades som allvarliga hot mot folkets hälsa: Aids/HIV, narkotika, alkohol, tobak och allergier. Uppdraget breddades senare till det som fastställdes genom proposition 2000/01:99. Statens folkhälsoinstituts nuvarande uppgifter innebär ett annat och betydligt mer omfattande politiskt folkhälsoansvar än vad institutionen tilldelades för ett decennium sedan.

Folkhälsa för hela livet

Enligt generaldirektör Gunnar Ågren bedrivs folkhälsoarbetet i Sverige på samhällsnivå – inte på individnivå. Det är förändring av samhället som är nyckel för att lösa de folkhälsorisker som institutet kan konstatera fortfarande finns i det svenska samhället.

1997 tillsatte den socialdemokratiska regeringen en parlamentarisk utredning, Nationella folkhälsokommittén, för att utforma nya nationella riktlinjer för folkhälsoarbetet. I gruppen ingick representanter för alla riksdagspartier, centrala myndigheter, fackföreningsrörelser och andra viktiga organisationer.² På hösten 2000 kom ett betänkande som innehöll 18 mål för den nationella folkhälsopolitiken, 18 olika områden där kommittén såg möjligheter till förbättring:

Stark solidaritet och samhällsgemenskap; Stödjande sociala miljöer för individen; Trygga och jämlika uppväxtvillkor; Hög sysselsättning; God arbetsmiljö; Tillgängliga grönområde för rekreation; Sunda inne- och utemiljöer; Skadesäkra miljöer och produkter; Ökad fysisk rörelse; Goda matvanor; Trygg och säker sexualitet; Minskat tobaksbruk; Minskat skadligt alkoholbruk; Ett narkotikafritt samhälle; En mer hälsoinriktad hälso- och sjukvård; Ett samordnat folkhälsoarbete; Långsiktig satsning på forskning, metodutveckling och utbildning; Saklig hälsoinformation.

---

² Ågren Gunnar *Statens folkhälsoinstitut – ett steg mot en ny folkhälsoinriktning* 2001

Betänkandet siktar in sig på att förändra samhällets strukturella bakgrundsfaktorer. Dessa är enligt betänkandet faktorer som hänger samman med hur samhället är organiserat och som kan påverkas genom kollektiva beslut. Dessa bestämningsfaktorer skall, enligt betänkandet, ha en avgörande betydelse för folkhälsan. Det konstateras att människors levnadsvanor i hög grad bestäms av det samhälle de tillhör, ekonomiska förhållanden, kulturella traditioner och hur produkter marknadsförs. Foga därtill de områden som har sysselsatt Folkhälsoinstitutet sedan starten: bostadsplanering, trafikmiljö, alkohol- och tobak konsumtion, arbetsmiljö, kost och motion. Utan att överdriva så framstår det som om Statens Folkhälsoinstituts ansvarsområde sträcker sig över den huvudsakliga delen av människors hela tillvaro.

Bredden i det politiska uppdrag som Statens Folkhälsoinstitut har tilldelats förtydligas ytterligare av generaldirektören när han konstaterar att folkhälsans bestämningsfaktorer är beroende av varandra. Insatser gentemot ett isolerat folkhälsoproblem anses vara mindre verkningsfullt än ett integrerat.

Exemplet med missriktad alkoholpolitik

Hur gärna socialminister Lars Engqvist än önskar sig motsatsen kommer människor i många fall att prioritera andra värden framför den egna hälsan. I normalfallet är detta inte något problem. Alla svenskar känner exempelvis till alkoholens förmåga att skänka glädje, rus och avkoppling. Och den enskilde individen måste anses vara den som är bäst lämpad att avgöra om priset i form av försämrad hälsa är värt att betala. Speciellt som känsligheten för alkohol varierar kraftigt mellan olika människor. Därför är det svårt att förstå varför den svenska alkoholpolitiken syftar till att minska den totala alkoholkonsumtionen.

Det är en sak att staten försöker hjälpa den minoritet som inte klarar av att hantera alkohol. Men det är något helt annat att med hjälp av skatter och begränsningar av utbudet göra livet surt för den majoritet som dricker alkohol utan att drabbas av allvarliga medicinska och sociala problem. Det är inte acceptabelt att lägga miljoner människors liv till rätta för att hyfsa till en siffra i den offentliga statistiken. Det är enskilda människor som har alkoholproblem och därför är det enskilda människor som politiken bör ta sikte på. Enligt en svensk studie från 1999 utgör människor med alkoholproblem bara cirka tre procent av den vuxna befolkningen.³ Men av dem som konsumerar svartsprit är hela 80 procent missbrukare. Sannerligen ett argument för att Systembolagets

---

³ Kühlhorn et al (1999), *Alkoholkonsumtionen i Sverige under 1990-talet*.

höga priser framför allt drabbar normalkonsumenterna, de som klarar av att hantera sitt drickande.

Alkoholkonsumtionen skiljer sig mycket åt mellan länder. Jämfört med de motsvarande drygt tio liter hundraprocentig alkohol som en genomsnittlig portugis och fransman dricker under ett år framstår medelsvenssons fem liter som ett ganska litet problem. De internationella skillnaderna i alkoholkonsumtionen beror förmodligen endast marginellt på skillnader i alkoholpolitik. "Problemlandet" Frankrike har till exempel en minst lika restriktiv alkoholpolitik som Sverige, medan Estland, dit svenskar åker för att handla sprit, har en ganska låg totalkonsumtion på drygt två liter per person och år. Den totala alkoholkonsumtionen i Sverige har minskat kontinuerligt sedan mitten av 1970-talet utan att vi har sett någon motsvarande skärpning av alkoholpolitiken under perioden. Det är tydligt att kulturella och sociala faktorer förklarar mycket mer av dryckesmönstren än vad politiska ingrepp förmår göra.

Försvaret för den så kallade totalkonsumtionsmodellen bygger förvisso på förekomsten av ett positivt samband mellan antalet alkoholskador och totalkonsumtionen av alkohol i ett samhälle. Ett sådant samband förvånar inte. Om ett ämne är farligt är det troligt – om än inte självklart – att fler kommer att skadas ju mer ämnet används. Vad som förvånar är att detta betraktas som ett problem som staten måste ställa till rätta. Både alkohol och cigaretter orsakar medicinska skador redan vid en konsumtionsnivå som inte leder till några större sociala problem. Samtidigt är dessa skador i dag så välbekanta att i stort sett ingen rökare med bibehållen trovärdighet kan säga att lungcancer kom som en total överraskning.

På samma sätt är människor väl medvetna om att alkohol – speciellt i stora mängder – är skadligt. Gemensamma bekantas eventuella alkoholproblem är ett av vårt lands ständiga samtalsämnen. Därmed uppstår frågan med vilken rätt staten går in och påverkar dessa individer mot deras egna viljor så som de klart och tydligt uttrycks i handlingen att konsumera alkohol eller tobak. Den som väl känner till en risk måste rimligen tillåtas att ta den. Eller är vi i konsekvensens namn beredda att samtidigt förbjuda och straffbeskatta bergsklättring, off-piståkning, forsränning och andra riskabla aktiviteter som vissa människor självmant väljer att ägna sig åt? Vilken måttstock annan än människors egen vilja bör ligga till grund för politiken?

På samma sätt blir det märkligt att argumentera för höga alkohol- och tobaksskatter med hänvisning till de sjukvårdskostnader som kan uppstå

hos dem som nyttjar dessa varor. Det finns ju så många andra typer av beteende, förutom de redan nämnda aktiviteterna även exempelvis intag av fet mat, som på motsvarande sätt ökar risken för att behöva läkarvård och därmed enligt samma logik borde ransoneras och beskattas.

Ett sätt att minska alkoholutbudet är att göra det svårt att erhålla utskänkningstillstånd. Detta är en mycket tveksam väg att gå. Färre krögare innebär minskad konkurrens med högre priser och färre valmöjligheter för konsumenterna. Det uppstår också löjeväckande situationer som att alkohol inte får serveras före klockan elva på förmiddagen och att alkohol inte får serveras av den som inte också serverar mat. Den som inte visste bättre skulle lätt kunna tro att sådana detaljregleringar endast fanns i folkrepubliker och andra länder där individens frihet är satt på maximalt undantag. Bör det verkligen vara förbjudet att gå ut och dricka en starköl till frukost?

De godtyckliga tidsbegränsningarna av utskänkningstillstånden leder dessutom till att svartklubbar kan etableras. Svartklubbar kännetecknas av att staten ogillar det mesta som försiggår där och frågan är varför människor som inte vill gå hem klockan ett (eller klockan fem för den delen) skall vara hänvisade till lokaler där den organiserade brottsligheten sitter i väggarna.

Men även om vi accepterar problemformuleringen att staten bör sträva efter en bättre folkhälsa är det svårt att åstadkomma förbättringar på politisk väg. Folkhälsoförbättrande politik har flera oavsedda konsekvenser som föranleder oss att ifrågasätta i vilken grad det politiskt formulerade syftet är möjligt att uppnå. Smuggling av alkohol och cigaretter är, för att uttrycka sig milt, ingen ovanlighet. Mer än en tredjedel av den sprit som konsumeras i Sverige är antingen insmugglad i landet eller hembränd. Enligt Svenska Bryggareföreningen förs hundra miljoner liter starköl in till Sverige under ett år och då är ändå den storskaliga smuglingen inte medräknad.

Att smuggling är så lönsamt beror på de höga svenska alkoholskatterna. Skatten på öl med fem volymprocent är 7,35 kronor per liter i Sverige, men bara 4,19 kronor i Danmark och 0,89 kronor i Tyskland. Inte ens hälften av all starköl som konsumeras i Sverige köps på Systembolaget. Man frågar sig hur relevant svensk alkoholpolitik är från den 1 januari 2004 då vem som helst har tillåtelse att ta med sig 10 liter sprit, 90 liter vin och 110 liter öl från ett annat EU-land.

Svarta marknader

Riksdagen har redan tvingats sänka tobaksskatten strax efter att den höjdes. Problemet med smuggling blev för stort och skatteintäkterna minskade fastän skatten höjdes. En liknande situation skulle kunna vara för handen även när det gäller alkohol. En lägre skatt innebär att fler köper beskattad alkohol. Detta borde våra politiker tänka över noga och inte fortsätta i hjulspår som kördes in när Sverige stod utanför EU och motboken var i färskt minne. Inte minst eftersom det egentliga syftet med skatterna är att dra in pengar till statskassan. Ungefär tio miljarder per år kasserar staten in på alkoholskatten. Redan 1860 när svenskarna framtogs den hävdvunna rätten till husbehovsbränning var det statsfinansiella skäl som övervägde. Detta låg helt i linje med vad som hände ungefär hundra år tidigare, 1776, när ett statligt monopol på brännvinstillverkning infördes i syfte att öka statens intäkter. Monopolet upphävdes emellertid som tur var redan 1787.

Med en stor svart marknad följer också en rad andra problem. Kvaliteten på varorna blir mer osäker eftersom det ofta inte är känt var och av vem de tillverkats och skadestandsprocesser blir omöjliga eftersom produkten är illegal. Men kanske än mer allvarligt är att den information som utgör politikens beslutsunderlag blir undermålig när en stor del av konsumtionen inte går in i den officiella statistiken. Det är mycket svårt att kontrollera något som inte observeras. Uppskattningar av hur mycket svartspirit som dricks i Sverige kännetecknas av mycket stora felmarginaler. Hur ska våra politiker kunna utforma och utvärdera en politik vars effekter de har mycket små kunskaper om?

Skatterna leder dessutom till att laglydiga företagare antingen slås ut eller tvingas begå brott genom att fuska med skatten. Sedan 1995 har 30 svenska bryggerier gått i konkurs och de 3 500 jobb som finns i bryggerinäringen i dag är alla hotade. Hur det går för den krögare som inte skattefuskar kan vi bara spekulera i, men svarta pengar hör knappast till ovanligheterna i krogbranschen.

Folkhälsotanken har lett in svensk politik på fel väg. I stället för att koncentrera insatserna på de människor som har svåra problem strävar politiken efter att göra vardagen besvärlig för den stora majoriteten normalkonsumenter. Dessa vuxna människor måste få välja hur de vill leva sina liv – även om det innebär en risk för att livet förkortas. Staten vet inte vad som gör ett enskilt liv värt att leva.

Att leva är farligt

Vem är det som äger och därmed bör ha rätt att bestämma över en persons kropp? Frågan tycks inte ha det självklara svar som man skulle kunna tro och önska. När riksdagsmajoriteten eller regeringen via direktiv, exempelvis kanaliserade genom socialstyrelser, folkhälsoinstitut eller återkommande ”upplysningskampanjer”, önskar ge medborgarna förhållningsorder om hur Svensson bör leva sitt liv på bästa möjliga sätt, är det på sin plats att utreda hur frågan rimligast bör besvaras.

Antag att vi är av åsikten att det bör vara individen själv som äger sin kropp, och som därmed har rätt att leva som hon själv vill så länge de olika livsvalen inte kommer i konflikt med någon annan individs motsvarande rätt. Den grundläggande idén i den rättighetsetiska liberalismen är tanken om den enskilde människans rätt till sitt liv, sin person och sin egendom. Oavsett om rättigheter är något som anses naturligt eller konstruerat, så ligger alltid individens rätt till sig själv i grunden.

Resultatet är en omfattande personlig autonomi. Gränsen för en persons handlingsfrihet går vid nästa persons motsvarande rättighet – varken mer eller mindre. Om en person initierar våld mot någon annan förgriper han sig på dennes rättigheter. Att det ibland är staten som inskränker vår handlingsfrihet gör inte saken bättre. En persons autonomi gäller lika mycket i förhållande till staten som i förhållande till andra personer.

Vad är alternativet? Om vi inte tillerkänner individen full frihet att utnyttja sin fysiska och mentala uppenbarelse som hon behagar, utan genom regler eller förbud kringskar den i grunden suveräna varelsens handlingsfrihet – åt vem överlämnar vi i så fall de (stora eller små) delar av frihet som tidigare tillhörde en suverän individ? I en genomsnittlig socialstat är svaret entydigt: det är åt politiken, den demokratiska domänen, de folkvalda, det offentliga (eller vilket positivt begrepp vi nu önskar använda) som vi överlåter den handlingsfär som tidigare tillhörde individen.

Minst två frågor inställer sig därmed.

För det första: Med vilken rätt fråntar vi individen denna större eller mindre del handlingsfrihet och överräcker den åt politikerna? Är man av åsikten att begränsningar i individers liv och handlingsfrihet bör kunna motiveras, för att de skall kunna betraktas som någorlunda legitima – vilket är en åsikt som vi omfamnar – krävs det att man tar sin utgångspunkt i ett rättighetsresonemang.

Somliga skulle i och för sig hävda, att man inte behöver legitimera frihetsinskränkningar utifrån ett rättighetsperspektiv, utan att man likväl skulle kunna legitimera dem utifrån exempelvis en effektivitetsargumentation: den samlade välfärden eller nyttan i samhället – ”det allmännas bästa” – kan med skälig säkerhet antas förbättras om vi genomför en specifik reform som innebär reducerad individuell frihet för medborgarna i ett land. Om förträffligheten i en sådan ståndpunkt blir man dock endast övertygad om man bekänner sig till kollektivistiska och utilitaristiska idéer. I de tankeskolorna finns offermoralen som säger att individen är mindre värd än kollektivet, att individen skall leva för kollektivets skull, och att individuella rättigheter och önskningsom liv kan kohandlas bort till gagn för ”kollektivets bästa” – oavsett vilka konsekvenser detta får för den enskilde individens liv, livsplaner och målsättningar med tillvaron.

Den människosyn som går ut på att det är individen – inte kollektivet eller staten – som alltid bör stå i centrum kräver emellertid att frihetsinskränkningar motiveras utifrån individens rättigheter och skyldigheter. En lämplig ordning är att individerna i ett samhälle har ett ansvar inför sig själva, i det att de bör ta ansvar för sina gärningar och vara beredda på konsekvenserna av olika val och prioriteringar i livet som de gör. Men de har också ett ansvar mot andra människor – ett ansvar som består i att de har en skyldighet att inte initiera tvång eller våld eller hot därom mot sina medmänniskor.

Det liberala samhället har ibland uppfattats som ett samhälle utan skyldigheter, där var och en endast ser till sina egna intressen och behandlar andra människor som medel för att nå dessa mål. Så är det förstås inte. Människor omfattas av en ganska omfattande skyldighetskatalog. För varje rättighet som en person har så följer en motsvarande skyldighet för alla andra människor – en skyldighet att respektera rättigheten. Om vi anser att alla människor har rätt till liv och rätt till sin egen kropp så innebär det också att alla människor är skyldiga att inte kränka andras rätt till sitt liv och sin kropp.

Ett likaledes vanligt missförstånd gör gällande att alla människor har en mängd positiva rättigheter till våra medmänniskor, samhället och staten. Vissa debattörer drar idén till sin spets och menar till exempel att alla människor har en plikt gentemot samhället att utveckla sina egna möjligheter. Om var och en själv får välja hur hon vill leva, kanske en musikalisk person skulle välja att ägna sig åt måleri eller affärsverksamhet. Eftersom samhället skulle förlora på att låta var och en själv bestämma, skall vi enligt denna pliktsyn vara skyldiga att för andras

skull maximera vår potential, att utnyttja vår komparativa fördel för det allmännas bästa.

Det råder förstås ingen tvekan om att ett sådant resonemang sätter kollektivet före individen och är helt oförenligt med den liberala rättighetstanken om individuell frihet och autonomi. För rättighetsliberaler är det viktigt att låta den enskilde själv, utifrån sina egna preferenser, bestämma hur hon vill leva sitt liv – även om andra tycker att hon väljer fel. Kanske har John Stuart Mill uttryckt saken bäst, med orden: ”om en person besitter ett rimligt mått sunt förnuft och erfarenhet, är hans väg att utforma sin existens den bästa – inte för att den är bäst i sig, utan för att den är hans egen”.

Folkhälsa eller självbestämmande?

Folkhälsotanken bryter till sin natur mot människans autonomi. Människor skall inte tillåtas att leva sina liv som de själva vill, utan skall underkasta sig folkmajoritetens vilja. Man skall inte få välja fel längre. Alla skall välja rätt, och för att det skall vara möjligt så får staten välja åt alla. Genom att flytta upp valen till central nivå så kan människor samordnas till det största gemensamma goda – om än mot den enskildes explicita vilja. Enskilda personer förvandlas till kuggar i samhällets maskineri och trycks resolut in i den av överheten bestämda samhällsnormen.

Hanteringen av tobaksrökare är ett utmärkt exempel på den storebrormentalitet som folkhälsotanken bygger på. Medicinskt sett innebär tobaksrökning stora risker. Många människor tycker dock också att rökningen erbjuder en njutning som uppväger den risk de tar med varje cigarett, och fortsätter att röka trots varningar. För att styra människor rätt får Folkhälsoinstitutet gå in och peka med hela handen.

Vid det tillfället nöjde sig dock staten med ett påbud. Vid andra tillfällen har de tagit till betydligt större kanoner. Påbud är bara förspelet till förbud, regleringar och kvoter. Med fängelsestraff, indragna tillstånd och punktskatter som vapen går de till anfall mot människors syndiga preferenser.

Vi menar att folkhälsotanken pekar på en fundamentalt skev människosyn hos de styrande. Vi menar att var och en är fullt kompetent att ta vara på sig själv. Om någon vill äta fet mat, se mycket på TV eller att ägna sin tid åt att koka kaffe på socialdemokratiska partimöten så är det hennes ensak. Vi andra kan tycka att valet är korkat, men vi har ingen rätt att lägga oss i beslutet. Gränsen för mitt handlingsutrymme går

precis där den inkräktar på någon annans motsvarande rättighet – varken förr eller senare.

Den andra frågan som osökt gör sig gällande när vi fråntar individen en större eller mindre bit handlingsfrihet för att kunna överlåta den till den demokratiska domänen handlar om de praktiska och principiella effekter detta får.

Demokratien kan alltid kritiseras för de brister som uppstår som en följd av det demokratiska styrelseskickets själva natur – nämligen att majoritetens vilja i princip och under vissa förutsättningar alltid skall vara utslagsgivande. Det är en högst skälig ordning, förvisso, i beslut som rör riktigt gemensamma angelägenheter för ett land. I en rad andra frågor, som bara rör individers, familjers, organisationers, företags eller andra samhälleliga sammanslutningars privata affärer, kan man tydligast identifiera demokratins baksidor. Sådana privata angelägenheter bör nämligen inte utsättas för folkstyre, av det enkla skälet att det inte är frågor som berör hela folket.

Politik i det privata – regleringar och likriktning som resultat

Det är en farlig väg socialstaten slår in på om man i demokratins namn exempelvis beslutar sig för att reglera hur rökningen skall gå till bland gästerna på min restaurang. Om jag äger lokalen är det jag som bestämmer vad som får försiggå och inte försiggå där inne – på samma sätt och av samma skäl som jag bestämmer huruvida jag vill tillåta gästerna i min lägenhet att röka eller ej. Man bör minnas att det inte är en mänsklig rättighet att kräva att det skall vara rökfritt när man besöker min restaurang – lika lite som det är en mänsklig rättighet att kräva att det skall vara rökfritt när man besöker min lägenhet.

Med andra ord skall inte risken för svåra konflikter med andra värden underskattas när man från socialstatens sida börjar lägga sig i och har synpunkter på hur människor och organisationer i samhället uppträder. Den fula ovanan att lägga näsan i blöt blir inte mindre anskrämlig bara för att man drar in demokratibegreppet i diskussionen som ett slags legitimitetsvariabel. Än en gång: demokrati är en beslutsform för gemensamma angelägenheter – inte för privata angelägenheter. Vid vilket klockslag jag skall dricka min sista öl på krogen, när jag skall använda cykelhjälm, vem jag skall gifta mig med eller hur mycket rökfria avdelningar min restaurang skall innehålla är privata – inte gemensamma – angelägenheter, och således inte en fråga som skall underkastas folkviljans beslut.

Politikernas intolerans mot beteenden i samhället som avviker från de som riksdagsmajoriteten finner önskvärda avspeglas också på andra sätt. Det behöver inte alls vara så, att det är riksdagens män och kvinnor som förfogar över den bästa informationen om vilket slags liv varje enstaka individ i landet önskar leva. Även om det av någon anledning skulle vara en önskan från politiskt håll att för omvärlden kunna uppvisa låga ohälsotal och en allmänt sund, nykter, spänstig och vältrimmad svensk folkpraktighet kan det inte uteslutas att det faktiskt finns individer som har andra mål och avsikter med sin stund på jorden.

Ett långt liv behöver inte vara ett gott liv, och vice versa. Enligt vår uppfattning bör det vara den enskilde individen – inte hennes representanter i riksdagen – som har tolkningsföreträdet i frågan om i vilken grad man vill leva efter den politiskt önskvärda normen eller ej. Och – än viktigare – den som vill leva på ett avvikande sätt bör inte bestraffas genom riktade konsumtionsskatter, genom att tvingas subventionera andras livsval eller genom att rentav bestraffas, bötfällas eller fängslas som en följd av att individen avvikit från den politiskt gångbara livsstilen.

Det är kort sagt att missbruka demokratin, när en yvig mångfald av individuella olikheter vad gäller livsmål, ambitioner och möjligheter, i demokratis namn hyvlas ned till en homogen politiskt konstruerad norm. Folkhälsan som ett politiskt mål och medel har ingenting med välvilja, demokrati eller samhällsoptimal effektivitet att göra. I stället är det den uppriktiga paternalismen och det nakna kontrollbegäret som ger politikerna "rätt" att under findemokratiska och omsorgsfulla förevändningar nonchalera individens rätt till sitt eget liv.

Avslutning

Är det rimligt att staten socialiserar även något så personligt som den egna hälsan? Vi har i denna rapport argumenterat för att den politiska makten bör hålla sig borta från att leverera pekpinningar om hur vi skall leva våra liv. Hälsa eller ohälsa är individuella problem som måste bemötas på individuella nivå – inte genom kollektivistiska metoder som slår lika brett som blint.

För den som hellre placerar individen än socialstaten i centrum finns det all anledning att opponera sig emot den förmynderiapparat som den genopolitiserade folkhälsan innebär. Är man av uppfattningen att människor i grund och botten själva måste få bestämma om sådant som berör deras eget liv, måste den rådande folkhälsofascismen anses vara en grav inskränkning av makten över det egna livet.